

OM SLÆGTERNE BOLT OG KUSSE

AF
E. K. ELIESON

Man har før¹ set, at de Oplandske Kusser fører Bolt-Vaaben.

De udgaar, som man skal se, fra Lagmand paa Oplandene ca. 1300, Thore Haldorssøn Kur (Kusse). Thore, som ikke maa forveksles med Lagmanden af samme Navn i Ryfylke, fører et Vaaben, som minder sterkt om Bolt, en halv Lilje over og en halv Lilje under en Vinkelsparre². Ca. 1310 optræder Thore i Faaberg, 1313 i Lom og nævnes sidste Gang i 1317, saa han antagelig døde ca. 1320, vistnok som en gammel Mand.

Af forskjellige Breve ser man, at Thore Kur har Sønnerne Jon og Narve, og at Narve eier og bebor Thorleifsrud i Faaberg. Narve har igjen Børnene Thord, Gerd Smidssøns Lensmand, Bjørn og Sigrid.

Thord Narvessøn nævnes i 1342 i en saadan Forbindelse med Thore Kur, dennes Søn Jon og Sigrid paa Refling, at man maa antage Sigrid for en Søster af Jon og Narve. Dette kan ogsaa sees deraf, at Sønnen

¹ Histor. Tidsskr., 4. Række, II, S. 78.

² Norske Sigiller I, Nr. 67 og 352. Diplom. Norveg., I, 144 (1315); III, 188 (1336) og 515; XI, 29 (Reffing 1342).

Erling forsegler med Sigrids („mit“) Vaaben, Liljen. Thord Narvessøns Vaaben (1339) er Hovedet af en Kalv (Dyrekalv) — Kusse.

I 1315 skifter Sigrid paa Refving med sine Sønner. Herunder fungerer Harald Klerk saadan, at man ser, han hører til Slægten og neppe er nogen anden end Harald Kusse til Samsal, Sigrids Broder, vistnok ogsaa Forfatter af Brevet. Klerkerne indtog ofte en betydelig Stilling.

At Forholdet mellem Sigrid og Harald Klerk er som nævnt, bekræftes ogsaa af Kussernes Eiendomme, som ogsaa fører hen til Hovin (Stor Hove) i Aal i Faaberg, senere de efter Vaabnet saakaldte Gyldenløvers.

I 1388¹ sælger Sira Gunnar Brynjulfsson Kusse, da Prest paa Faaberg, Sønnesøn af Harald paa Samsal, en Del af Hovin i Faaberg til Berdor Ivarsson, en „Frænde“ af Guttorm Alfsson, Broder af Hr. Halvard Alfsson, idet denne eier Part i Hunder, hvor Guttorm bor. Hr. Halvard hører til Gjeslingerne.

Paa Hovin holder Biskop Olaf Hartvigsson, Bror af Hr. Benkt, Sønnesønner af Henrik Jonsson til Glømen, Arveøl efter sin Moder². Hr. Benkt var gift med Magnhild Oddsdatter fra Finnen paa Voss, der senere blev gift med Hr. Alf Knutsson til Grefsheim, og Henrik Jonsson var gift med Erkebiskop Aslaks Søster Elsebe³.

Hartvig Henriksson paa Glømen har Broderen Hans (Jon) Henriksson, der skjænker Rindal i Faaberg til Kirken⁴.

¹ Diplom. Norveg., II, 510 og 848; III, 698.

² Diplom. Norveg., VIII, 364 (1457).

³ Hist. Tidsskr., 3 R., II, S. 124 (Stamtavle) og Hist. Tidsskr., 4 R., V, S. 66.

⁴ Diplom. Norveg., I, 925 og 949.

Margrete og Elin Hansdøtre, vel Søstre af Henrik Jonssøn den yngre, giver 1486 Fru Magnhild Fuldmagt at bygsle Dælen i Ringsaker, der er Arv efter Mosteren Ragnhild Mathisdatter. Dælen beboedes ca. 1430 af Brynjulf Gunnarssøn Kusse, Søn af Sira Gunnar, som ogsaa havde Part i Hovin. Brynjulf var Hr. Benkts Lensmand.

Disse Eiendoms- og Familieforhold taler for, at Thore Lagmands ældste Søn Jon har eiet Glømen i Øier og saaledes er Stamfader til Gyldenløverne. Hr. Benkts Vaaben Fuglen er antagelig af geistlig Karakter, og det senere Vaaben Løven kan godt tænkes ved Siden af et andet, ligesom i Hafthorslægten.

Kusserne hørte i hvert Fald med sin Odel i Sundbu til Oplandenes største Ætter. At de ogsaa fører over i Bolterne, skal man senere se. De kan f. Eks. være Bratter (intet tidligt Slægtsnavn), som har delt sig i Grene.

Under Hovin hørte Paalsgaard og Kussegaard, ogsaa kaldet Kausgaard.

Biskop Olafs Farbror, Steffan Andressøn, som 1457 tilskiftes Jordegods paa Hovin, er vistnok Søn af den paa Hovin i 1381 nævnte Andres Thoressøn¹, Bror af Brynjulf, som har Mikkelsvarpet i Laagen², der vel er det samme som Varpet oven Stensvarpet, Samsal-Kussernes³.

De Oplandske Kusser havde Eiendomme paa Romerike, hvor der ogsaa paa Holter Gaard i Fønstad paa Nes er en hel Gren af Kusse, maaske disses Hovedstamme.

¹ Diplom. Norveg., I, 468 (1381).

² Diplom. Norveg., I, 499.

³ Hist. Tidsskr., 4. R., II, S. 79 f.

Amund Lagabjørnsson, ogsaa kaldet Holtakampi, maa have været Søn af Holtabjørn (Bjørn paa eller fra Holter), der har Sønnen Hr. Audun, Prior i Hovedø, nævnte Amund og Thore paa Holter. Holtabjørns Enke, Ragnhild, gav sig efter Mandens Død ca. 1290 ind i Hovedø Kloster, hvor hendes Ligsten endnu findes i nordre Korsgang og har til Indskrift:

„Her ligger Ragnhilder husfrefya, kona Holtabjarnar, cuius anima in pace requiescat“.

Amunds Sønner Erlend og Kaare fører Kussevaaben. Foruden disse er Øistein Kampason en Søn og vistnok ogsaa Baard Amundsson, der kjøber Gryteland ved Askheim (senere), og for hvem Kaare gaar i Borg. Øistein har Sønnen Hafthor Øisteinsson til Folmo¹.

At der boede store Folk paa Holtergaardene, kan sees deraf, at en af Naboerne var Hr. Gudleik Kristinessøn.

Men fra Holter i Nes stammer ogsaa Holtessønnerne (Vaaben: Stjernen under Vinkelsparren), og den ældste kjendte af disse, Jon Holtessøn², tør være Bror af Holtabjørn (Bjørn Holtessøn). Enkelte Kamper fører ogsaa Stjernen.

Foruden en Masse Gods paa Romerike, Follo, Eker (Fiskum) havde denne Slægt ogsaa uden Tvil det bekjendte Ænes paa Søndhordland (nu indgaaet i Rosendal)³. At de havde store Forbindelser paa Vestlandet, sees ogsaa deraf, at Hr. Audun Hugleiksson arver nævnte Jon Holtessøn. Hr. Auduns Hustru Gyrid kan saaledes

¹ Langes Klosterh., 2 Udg., S. 406 (Munch, IV, 2, S. 357). Røde Bog, S. 474 m. v. Diplom. Norveg., V, 87 og 194. N. Sigill., I, Nr. 165 og 298.

² Diplom. Norveg., II, 19 (1279). Saml. til norske Folks Spr. og Hist., IV, S. 121.

³ Munch, Afd. II, 2, S. 190. Aslak Bolts Jordeb., S. 108.

have været en Datter af Jon. Forøvrig tør de begge have været beslægtet med Audun i Borg, som Haakon Haakonsson havde skjænket Bjerke paa Follo, der senere eies af Jon Holtessøn.

Hr. Auduns Vaaben var Rosen. De senere Holtesønner, hvor Navnet Holte er gjennemgaaende og staa i Forbindelse med Gaardsnavnet, var forbundne med Bolterne i Vaaler, der godt kan staa i Forbindelse med Fyri paa Nes, hvorfra Erlend og Haakon Halvardssønner Kusse er udgaaet, maaske ogsaa Jon Halvardssøn Kusse og Sigrid i Gyridugaard i Oslo, idet Bolterne eier Gyridugaard (mon Navnet efter Hr. Auduns Frue²), og ogsaa synes at pege paa Ænes, som vi skal se¹.

Blandt Hr. Alf Haraldssøn Bolts mange Eiendomme har man Tom i Raade og Haavardstad i Aas², nu Holstad paa Nordsiden af Østensjøvand.

Eierne heraf havde ogsaa tidligere Askheim paa Sydsiden af Vandet, ogsaa kaldet „Askheimvatn“, med Askheimmark-Skogen ned til Rudstad³.

1309 kundgjør Paal Erikssøn, Gaute Ambessøn (Arnbjørnssøn) fra Olbjørnagaard i Oslo, at Hr. Assur Jonsson til Tom i Raade (Thufn) mageskifter 5 Ø. B. i Tom til Gunnar Ambessøn mod 12 Ø. B. i Rudstad i Aas, „Askheimmark“.

Derpaa finder man Hr. Jon Gunnarssøn til Haavardstad og Askheim ca. 1300—1328, samt dennes Frue Gyda smst. og ligeledes paa Haavardstad Gunnars

¹ Diplom. Norveg., I, 182 (1325); Røde Bog, S. 96, 240, 291 m. v.; Munch, Afd. II, 2.

² Diplom. Norveg., II, 885. 59 (1300), 182 (1331); V, 88. Røde Bog, S. 149 og 244.

³ Diplom. Norveg., II, 98; V, 90. Rygh, Gaardsnavne i Akershus Amt, S. 60.

nævnte Broder Gaut samt dennes Søn Jon Gautssøn, dræbt af Egil Olbjørnsson paa Vinjarskaal i Aas¹.

Hr. Jon Gunnarsson, „Ombudsmand paa Follo“ (Distriktet mellem Aker og Kambo), skjænker Part i Thufnarud i Rødnes for sine Forældres Sjæle og Fru Gyda i Moon i Aas.

I 1331 indgaaes et Forlig mellem Kansler Paal Baardsson og Hr. Jons Enke Fru Gyda, hvor man enes om, hvad Jon Assursson, Søn af Hr. Assur Jonsson og gift med Fru Cecilia Haakonsdatter Bolt, skal betale for Egil paa Vinjarskaals Drab.

Videre sees, at Gyrid Haraldsdatter, Datter af Harald Olafsson til N. Tom, afstaar til Hr. Ogmund Berdorsson Bolt Bearfossen i Eidsberg og hele N. Tom for den Gjæld af 50 Mark, som hendes Fader Harald skyldte for Sigurd Svartes Drab². Forbindelsen mellem Harald Olafsson og Hr. Jon Gunnarsson maa saaledes slutes at gaa gennem Foged i Oslo, Olaf Jonsson Bolt³, og denne maa videre være Bror af Alf Jonsson (Bolt), efter hvem Fru Cecilia arver Lysetveit og Arnatveit i Skibtvet⁴, eiet samtidig af Hr. Jon Thoraldsson til Nesø, med hvem Hr. Alf Haraldsson skifter⁵. Olaf Alfsson Bolt har Sandom (Sandem) i Borge, ogsaa eiet af Hr. Alf, og Lagmand Harald Alfsson Eiendomme i Borge-syssel. Saaledes tør man slutte, at Sammenhængen er følgende mellem Hr. Jon paa Haavardstad og Hr. Alf:

¹ Røde Bog, S. 137. Diplom. Norveg., V, 88 samt foran.

² Diplom. Norveg., II, 541, 537. Munch, 2, S. 167.

³ N. Sigill., I, Nr. 381.

⁴ Diplom. Norveg., I, 934 og Røde Bog, S. 180.

⁵ Munch, Afd. II. S. 168.

Bolt:

Hr. Jon Gunnarssøn * Fru Gyda;
Haavardstad, Askheim, Tom

Olaf Jonssøn — Alf Jonssøn	—	Fru Sigrid
ca. 1300—1350		* Ogmund p. Monum (Olaf og Alf).

Harald Olafssøn	Lagm. Harald Alfss., Olaf Alfssøn
	Hr. Alf Haraldssøn, død 1412; Haavardstad, Tom m. v.

Foruden Olaf Jonssøn og Alf Jonssøn tør ogsaa Fru Sigrid Jonsdatter² høre hid. Hun var Abbedisse i Nonneklosteret i Oslo og maa være den „Søster“ (i geistlig Betydning), hvis Søn, Olaf Ogmundssøn, betænkes i Testamentet, idet det er ham, der skjænker Dele af Vik vestre til Kirken. Vik i Skjeberg hører netop sammen med Hafslund (Isse) til det Gods, som Bolter og Gyldenhorn eier sammen. Af den røde Bog³ kan man ogsaa se, at Olaf var Søn af Ogmund paa Monum i Eidsberg, og Sigrid har saa som Abbedisse faaet Titelen Frue.

Ogmund, der formentlig ligesom Alf Jonssøn døde i den sorte Død, skjænker Kirken en Flerhed af Eiendomme:

Sulerud (Sufurud) i Tenol,

Haugen,

Aas ved Sletno (Sletner),

Rud m. v.

Foruden Olaf Ogmundssøn var der ogsaa en Broder Alf.

¹ Røde Bog, S. 180 m. v. Diplom. Norveg., II, 885.

² Diplom. Norveg., I, 354; IV, 440 (Fru Cecilias Testament); V, II, 885.

³ S. 166, 167 og 467.

Ogmund paa Monum har saaledes levet som Privatmand.

Da Askheim ikke følger Hr. Alf Haraldssøn, men derimod eies af Fru Cecilia¹, synes der ogsaa at aabne sig en Sammenhæng mellem Bolterne fra Haavardstad og Hr. Haakon Agmundssøn, nævnte Fru Cecilias Fader.

Bolterne — Hr. Ogmund Berdorssøn² eier Gyridugaard i Oslo, forøvrig eiet af sandsynlige Kusser — Sigrud i Gyridugaard foran, og fra Gyridugaard sælger Harald Jonssøn (Bolt) i 1336³ Part i Gryteland ved Askheim (senere ogsaa Hr. Alf Haraldssøns) til før nævnte Baard Amundssøn (Kusse). Dokumentet signeres ogsaa foruden af Kaare Amundssøn Kusse af Ogmund i Gyridugaard⁴, vistnok Ogmund Gunnarssøn⁴.

Cecilia eier $\frac{1}{4}$ i Dagsgaard i Oslo, der forøvrig eies tidligere af Ragnhild⁵, vel den Fadersøster af Cecilia, som nævnes i Testamentet. Naar man hertil tager Cecilias Forhold til Tom (hun var gift med nævnte Jon Assurssøn) og Askheim, taler dette for, at Hr. Haakon er Søn af Ogmund i Gyridugaard.

Sammenhængen mellem de ældste Led paa Tom, Haavardstad og Askheim skulde saaledes være:

Ambe (Arinbjørn)

Gunnar Ambessøn — Gaut paa Haavardstad

Hr. Jon Gunnarssøn — Ogmund Gyridugd. Jon Gautssøn

Olaf Jonss. Bolt

Hr. Haakon Ogm.

m. v.

(Cecilia)

¹ Diplom. Norveg., IV, 611 (1392).

² Diplom. Norveg., IV, 693 (1399).

³ Diplom. Norveg., IV, 424 (1336).

⁴ Diplom. Norveg., V, 110 (1335) og IV, 424.

⁵ Røde Bog, S. 253.

Dette Kompleks af originale Navne minder paa-faldende om Ænesætten og Lendermanden Arinbjørn Jonssen, Søn af Jon Gautssøn til Ænes. Arinbjørn havde ogsaa Syssel i Heggin og Eid (Eidsberg og Askim) og residerede paa Valdisholm¹.

For Tidens Skyld kan Ambe have været Søn af Arinbjørn². Den i den røde Bog nævnte Ambe paa Haugen i Spydeberg, der ogsaa har Mork, har Sønnen Arinbjørn paa Mork (1295), Far af Eyvind paa Mork (1344)³. Vaabnet kan her staa i Forbindelse med Navnet Arinbjørn.

Vi har set, at Kusserne ogsaa fører Tilnavnet Kamp. Førnævnte Gyrid Haraldsdatter Bolt eier som anført Bearfossen i Eidsberg, og denne var ogsaa ca. 1400 eiet af Eyvind Kump (Kamp)⁴.

At Kusserne ogsaa havde Odel i Tom, lader sig eftervise.

Paa Vestfold lever Brødrene Hr. Haakon Eyvindsson (Kusse) — Vaaben et kronet Hoved — død ca. 1385, og Hr. Lodin Eyvindsson (Kusse-Vaaben), død ca. 1375, begge historisk bekendte Mænd⁵.

Hr. Lodin var sidst Befalingsmand paa Tønsberghus. Han testamenterer Gaarde til Hovedø Kloster (Eiendom paa Nesodden), og Hr. Haakon og Kongen stadfæster Testamentet. Hr. Haakons Frue er Ellin Bersveinsdatter, Søster af Gunhild, Hr. Ogmund Berdorssøns Frue, Døtre af Bersvein Baardsson i Asker, hvor ogsaa Hr.

¹ Munchs Oversættelse af Kongesagaerne, S. 55—182.

² Røde Bog, S. 141; Lange Klosterhistorie, S. 406; Diplom. Norveg., II, 36.

³ Diplom. Norveg., II, 266; N. Sigill., I, Nr. 476.

⁴ Diplom. Norveg., VIII, 254; Røde Bog, S. 175.

⁵ Munch, Afd. II, 2, S. 12 m. v; Lange, S. 412 og 413; Røde Bog S. 73 og 74, 88, 96, 183 m. v.; N. Sigill., I, Nr. 832.

Haakon har Bondin¹, sammen med før nævnte Hr. Jon Thoraldessøn til Nesøen¹.

Midtre Aker paa Eker eier Hr. Haakon sammen med Smør (Hustru Ulfhild paa Trondstad)¹.

Hr. Lodins Frue maa være Ingeborg Sigurdsdatter Kane, Søster af Hr. Thoralde Sigurdssøn. Dette sees af den hos Lange nævnte Proces om Hjalmsstad i Ske i Bohuslen og Notisen i den angaaende Vaale i Vaale. Hun maa saaledes senere være bleven gift med Nikolas Galle paa Brunla.

Hr. Haakons Enke blev gift med Haakon Stumpe; men da Haakon Eyvindssøn altid kaldes Hr. Haakon, er Olaf Haakonssøn hans Søn.

I 1399 afstaar Fru Ellin og hendes da myndige Søn Olaf Haakonssøn al sin Odel i Tom til Hr. Ogmund Berdorssøn².

Hr. Olaf Haakonssen til Nesøen blev en meget anset Mand, død ca. 1450³. Han er blandt før nævnte Hr. Benkt Hartvigssøns (Gyldenløves) Arvinger og var antagelig gift med med en Skaktavl.

Nesøen eier Hoveddelen (¹/₂) i Strømsgodset (20 Gaarde i Skoger) sammen med Fossesholm og Trondstad.

En Sønneson af ham tør saaledes være den Jon Haakonssøn, som i 1495 har nævnte Del af Strømsgodset⁴, og Jon saaledes igjen Far af Foged Olaf Jonssøn Kamp⁵.

¹ Diplom. Norveg., V, 318 (1380); S. N. F. S. H., III, S. 611; Røde Bog, S. 88.

² Diplom. Norveg., III, 545 (1399).

³ Diplom. Norveg., II, 711, 832; V, 802 og XII, 226.

⁴ Diplom. Norveg., I, 924; III, 996.

⁵ Histor. Tidsskr., 4. R., II, S. 78 f.

Der maa have været en Sammenhæng mellem disse Vestfoldske Kusser eller Bolter og Bolterne paa Tom, uden at man derom kan anføre noget bestemt (nærmest gjennem Eyvind paa Mork, om hvem foran).

Der nævnes i Kongesagaerne en Lagmand Simon paa Thufn, der vistnok er den samme som den senere Lendermand Simon Kyr.

I hvert Fald danner det et merkeligt Sammenhæng, at Ænes er i Holtesønnernes Eie (Odelsgods).